

KULTŪROS PAVELDO SKAITMENINIMO PROJEKTAI LIETUVOS VALSTYBĖS ARCHYVUOSE

2010 m. lapkričio 10 d.

2010 m. sausio 1 d. duomenimis, Lietuvos valstybės archyvuose yra skaitmeninta 16 084 apskaitos vienetai rašytinių dokumentų ir 187 940 apskaitos vienetų vaizdo ir garso dokumentų.

Šie skaičiai galėtų skambėti gana įspūdingai, jeigu greta jų nereikėtų paminėti kitų: 2010 m. sausio 1 d. duomenimis, 15 Lietuvos valstybės archyvų saugo 9 778 120 apskaitos vienetų rašytinių dokumentų (tai sudaro 105 000 tiesinių metrų arba 105 km dokumentų) ir 413 730 apskaitos vienetų vaizdo ir garso dokumentų. Taigi atsarginiams ir naudojimo fondams tėra skaitmeninta vos 0,16 % rašytinių ir 45,4 % vaizdo ir garso dokumentų.

Vaizdo ir garso dokumentus skaitmeninti pradėta 2003 m., ir šis darbas tęsiamas. Kasmet į skaitmeninį formatą perkeliama apie 27 000 apskaitos vienetų vaizdo ir garso dokumentų. Šių dokumentų saugotojas Lietuvos centrinis valstybės archyvas dalyvavo ir dalyvauja keliuose Europos Sąjungos lėšomis finansuojamuose dokumentų skaitmeninimo projektuose.

1. Buvo įgyvendintas Tarptautinis bandomasis projektas „Judesį perteikiančios vaizduojamosios medžiagos duomenų bazė Europos filmų kolekcijų prieigai ir naudojimui (MIDAS)“ (*Moving Image Database for Access and Re-use of European film collections*), sutrumpintai MIDAS. Šis projektas buvo finansuojamas iš Europos Sąjungos programos Media Plus lėšų. Projekte, kurį koordinavo Frankfurte prie Maino įsikūręs Vokietijos filmų institutas, dalyvavo 18 Europos filmų paveldą kaupiančių institucijų iš 12 Europos Sąjungos šalių.

Projekto tikslas – sukurti Europos šalių institucijų filmų duomenų bazę, kurioje kaupiami duomenys apie istorinę bei kultūrinę vertę turinčių Europos archyvų filmų kolekcijas.

Bendrojoje duomenų bazėje duomenys pateikti nacionalinėmis projekte dalyvaujančių šalių kalbomis ir anglų kalba. Duomenų bazės turinio pagrindas – nevaidybiniai (t.y. dokumentiniai ir mokomieji) filmai, kronikos žurnalai, reklaminiai, mokslo, pramonės, eksperimentiniai, sporto bei animaciniai filmai. Paieška galima pagal turinį, filmografinius duomenis ir fizines filmo juostos savybes. Paieškos rezultatai suteikia informaciją apie filmų buvimo vietą bei nurodo kontaktinius duomenis prieigai palengvinti.

Interneto portalas prieigai prie Europos filmų archyvų www.filmarchives-online.eu.

Šis projektas Lietuvos, Europos ir pasaulio visuomenei suteikė galimybę susipažinti su Lietuvos audiovizualinio paveldo dalimi. Tai itin svarbu dėl to, kad Lietuvoje nėra nei publikuotos, nei kitos viešos išsamios nacionalinio dokumentinio kino paieškos sistemos.

Projektas MIDAS buvo pradėtas įgyvendinti 2006 metais ir vyko iki 2009 metų pradžios. Lietuvos centrinis valstybės archyvas dalyvavo projekte nuo 2008 metų sausio 15 d. iki 2009 m. sausio 15 d. Šiam portalui archyvas parengė ir pateikė 1000 pavadinimų filmų aprašų metaduomenų, fotografinių vaizdų iš 1954 m. kino kronikos „Tarybų Lietuva“ (Nr. 20, 21) bei skaitmenintą šį kino žurnalą. Iš viso portale yra apie 25 000 filmų aprašų, fotografinių vaizdų ir suskaitmenintų fragmentų iš projektą įgyvendinusių institucijų filmų kolekcijų.

2. Tarptautinis projektas „Europos filmų tinklas (EFG)“ (*European Film Gateway*) yra Europos komisijos inicijuotos *eContentplus* 2007 programos „Geros patirties skaitmeninių bibliotekų tinklai“ dalis, finansuojama iš *eContentplus* programos fondų. Projektas EFG taps turinio teikėju didžiausiai skaitmeninei bibliotekai – Europeanai.

Projekto iniciatoriai ir koordinatoriai – Vokietijos filmų institutas ir Europos filmotekų asociacija. Jame dalyvauja 23 institucijos iš 14 Europos Sąjungos šalių, Norvegijos bei Šveicarijos. Planuojama, jog šis projektas apims apie 790 000 suskaitmenintų objektų, iš kurių filmai sudarys daugiau nei 70 000 pavadinimų arba 25 000 valandų. Taip pat bus sukurta vieninga Europos filmografija skaitmeninio turinio paieškai. Projekto tinklalapis www.europeanfilmgateway.eu

Projekto tikslas – sudaryti galimybę internete ieškoti filmų ir su jais susijusios antrinės medžiagos (nuotraukų, atspaudų, piešinių, straipsnių, tekstinių dokumentų) bei nukreipti vartotoją į internetinę skaitmeninio turinio vietą. Projekto metu planuojama sukurti interneto prieigą prie skaitmenintos 1946–1959 metų Lietuvos dokumentikos (apie 15 valandų).

Lietuvos centrinis valstybės archyvas dalyvauja projekte nuo 2008 metų rudens. Projektas bus įgyvendintas per trejus metus. Iki 2010 m. sausio 1 d. archyvas šiam portalui parengė ir pateikė 20 apsk. vnt. skaitmenintų kino dokumentų su aprašais.

3. Nuo 2010 m. gegužės mėn. Lietuvos centrinis valstybės archyvas pradėjo įgyvendinti projektą „Lietuvos dokumentinis kinas internete (e-kinas)“

Projekto tikslas – sudaryti sąlygas Lietuvos centriniame valstybės archyve sukaupto dokumentinio kino paveldo išsaugojimui ir sklaidai. Projekto metu bus skaitmeninta ir interneto prieigai pateikta 1000 lietuviškų dokumentinių filmų, sukurta nauja Lietuvos dokumentinio kino internete informacinė sistema, suderinant ją su portale www.epaveldas.lt naudojama informacinė sistema ir ES naudojamais metaduomenų bei prieigos internete standartais.

Igyvendinus šį projektą, bus sukurta elektroninė viešoji paslauga „e-kinas“. Bet kuris vartotojas galės ieškoti atskirame interneto portale jį dominančių filmų aprašų lietuvių ir anglų kalbomis bei skaitmeninių vaizdų, juos peržiūrėti ar užsisakyti skaitmenines filmų kopijas.

Projekto trukmė – 30 mėnesių.

Projekto eiga – šiuo metu perkama ir prijungiama technika.

Skaitmeninti rašytinius dokumentus valstybinės archyvų sistemos įstaigose pradėta 2006 m. Kiekvienais metais į skaitmeninį formatą perkeliama per 5 000 apskaitos vienetų rašytinių dokumentų (516 368 skaitmeninių vaizdų). Šiandien iš 15 Lietuvos valstybės archyvų galimybę skaitmeninti savo dokumentus turi 4 Vilniuje esantys archyvai: Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, Lietuvos ypatingasis archyvas, Lietuvos literatūros ir meno archyvas.

Kodėl tik keturi?

Valstybinė archyvų sistema disponuoja milžinišku informacijos kiekiu. 2006 m. buvo nustatyti dokumentų skaitmeninimo prioritetai. Dokumentų atranka vyksta visapusiškai įvertinus dokumentų vertę ir reikšmę bei vartotojų poreikius.

Pagrindiniai atrankos kriterijai: dokumentų unikalumas; dokumentų paklausumas (visuomenės poreikis konkrečiam dokumentų kompleksui); dokumentų fizinė būklė.

Atliktos analizės duomenys rodo, jog dokumentų naudojimas archyvų skaityklose per 1993–2005 m. išaugo beveik 2 kartus, mikrofilmų – beveik 7 kartus, skaitytojų skaičius padidėjo 4 kartus, o apsilankymų – 2,6 karto. Vis daugiau lankytojų domisi giminių, šeimų istorija, atlieka genealoginius tyrimus – daugiau kaip 62 % užsakytų bylų sudaro bažnytinės metrikų knygos.

Toks intensyvus metrikų knygų originalų naudojimas kelia rimtą grėsmę juose esančios informacijos išsaugojimui, juo labiau kad šių knygų fizinė būklė nėra gera. Kadangi didesnės dalies bažnytinių metrikų knygų nėra pagaminta atsarginių kopijų, tiek archyvo darbuotojai, tiek skaitytojai naudoja jų originalus. 2006 m. buvo sustabdytas apie 1510 bylų išdavimas į skaityklą, iš jų 1420 – bažnytinės metrikų knygos, ir šis skaičius sparčiai didėja. Todėl buvo priimtas sprendimas LVIA saugomų bažnytinių metrikų knygų atsarginių kopijų pagaminimą išskirti kaip prioritetinę veiklos kryptį.

2007–2008 m. buvo įgyvendintas investicinis projektas „Bažnytinių metrikų skaitmeninimas“. Projekto rezultatas – 259 927 skaitmenintų bažnytinių metrikų knygų lapų.

2005–2008 m. Lietuvos archyvų departamentas kartu su partneriais – Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka ir Lietuvos dailės muziejumi – įgyvendino projektą „Integralios virtualios bibliotekų informacinės sistemos sukūrimas“, finansuojamą iš Europos

Sjungos struktūrinių fondų lėšų. Šio projekto rezultatas – į skaitmeninį formatą buvo perkeltos ir visuomenei pateiktos Romos Katalikų bažnytinės metrikų aktų knygos (1599–1907 m.).

Nuo 2006 m. iki 2010 m. sausio 1 d. buvo suskaitmeninta 1 558 Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomų Romos katalikų bažnyčių fondų knygos (306 609 skaitmeninių vaizdų). Skaitmeninimo darbai tęsiami ir toliau.

2009 m. pradėtas įgyvendinti naujas projektas „Virtualios elektroninio paveldo sistemos plėtra“, kurią jau pristatė šiuo projekto vadovė dr. Regina Varnienė.

Numatomas rezultatas – Lietuvos archyvų departamentas, kaip projekto partneris, turi paskelbti internete 400 Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomų Romos katalikų bažnyčių fondų bylų skaitmeninius vaizdus.

Projektą numatoma baigti 2012 m. liepos 31 d. Šiuo metu vyksta apskaitos vienetų atrinkimas, jų chronologinių ribų ir apskaitos dokumentų patikrinimas ir pažeistų lapų restauravimas. Dokumentų skaitmeninimą planuojame pradėti netrukus, lapkričio mėnesio antroje pusėje.

Kultūros paveldo objektų skaitmeninimo perspektyvos Lietuvos valstybės archyvuose:

- plėsti valstybės archyvuose saugomų dokumentų skaitmeninimą, neapsiribojant vien tik projektų įgyvendinimu;
- paskelbti skaitmeninius dokumentus interneto portaluose;
- modernizuoti valstybės archyvų skaityklas, įrengiant kompiuterizuotas darbo vietas;
- sukurti skaitmeninį archyvą.